

ČLANCI

INTERVJU

ISTRAŽIVANJA

Zarobljeni u klasnoj matrici - razgovor s prevoditeljem Chibberove "Klasne matrice"

Objavljeno: 18.09.2024

Knjiga 'Klasna matrica' Viveka Chibbera prevedena je na hrvatski jezik. Preveo ju je Matej Čolig, filozof i novinar portala Phralipen. To je bio povod da s njim razgovara naš filozof iz Radničkih prava, Fran Radonić Mayr.

Najnovija knjiga velikog američkog sociologa **Viveka Chibbera** *Klasna matrica* prevedena je na hrvatski jezik u nakladništvu TIM Pressa. Radi se o već drugoj prevedenoj Chibberovoj knjizi. Prije nekoliko je godina na hrvatskom izišla *Postkolonijalizam i sablast kapitala*, knjiga u kojoj je autor kritizirao čitavu postkolonijalnu teoriju. Glavna točka kritike bilo je njeno zanemarivanje univerzalne logike kapitala koja, po Chibberu, iako se javlja u različitim nacionalnim i kulturološkim kontekstima te samim time poprma različite oblike, ipak sadržava određenu specifičnost nezvanog gdje se geografski nalazi.

Chibber u *Klasnoj matrici* nastavlja svoj projekt kojeg je započeo u *Postkolonijalizmu i sablasti kapitala*, ovoga puta usmjeravajući kritičku oštricu spram kulturalnih studija. Vrijedi napomenuti da je autor ovoga puta naklonjen određenim aspektima takozvanog "kulturalnog zaokreta" marksističke teorije od 1960-ih naovamo, no smatra da radikalnija verzija tog zaokreta, koja je po njemu dominantna u akademskoj zajednici, ima značajne nedostatke.

Naime, Chibber pokazuje da su rani teoretičari kulturalnog zaokreta nastojali razumjeti zašto je radnička klasa u poslijeratnom periodu socijalne države blagostanja postala zadovoljna kapitalističkim statusom quo. Radnici nisu postali grobari kapitalizma, kako je smatrao Marx, već su na zapadu uživali u svojoj ulozi potrošača, potičući neometani rast vrijednosti i proizvodnju. Kulturalni zaokret je objasnio taj fenomen ističući da kultura i/ili "ideologija" često "blokira" radnike da budu svjesni svojih interesa te da bi marksisti trebali obavljati snažniji kulturološki rad među pripadnicima radničke klase.

Chibber se slaže s navedenim i smatra da se u akademskoj zajednici počinju razvijati pravci mišljenja koji takve izbore radnika ne promatraju u materijalističkom ključu, već ih vide kao odluke koje nemaju veze s ekonomskim interesima, odluke ovisne o volji svakog slobodnog pojedinca. Strukturna i povijesna perspektiva bivaju potpuno zanemarene nauštrb nasumičnosti pojedinceve "slobode". Ne razmatra se što se radniku nudi na izbor, koje ideje su dominantne u srednjestrugaškom diskursu već se puka "sloboda" i "izbor" uzimaju kao početna točka.

Kako bismo dublje ušli u *Klasnu matricu*, razgovaram s **Matejem Čoligom**, filozofom i novinarom portala Phralipen, koji je knjigu preveo s engleskog jezika.

Što te potaklo na prevođenje baš ove knjige?

Gledao sam **podcast** s Vivekom Chibberom *Spašavanje ljevice od njezine opsesije kulturom* na Jacobinovu kanalu i detektirao neke probleme koje je on vrlo dobro razložio, a dugo su me mučili. Chibber je argumentirao da se ljevica danas drži u oazama intelektualnih krugova poput sveučilišta, udruga civilnog društva i kulturnih centara te da je izgubila kontakt sa svojom bazom: radništvom.

Taj svojevrsni elitizam ljevice, ili ti takozvane liberalne ljevice, osjetio sam na vlastitoj koži tijekom studiranja od strane profesora i kolega iz urbanih središta jer dolazim iz radničke obitelji iz jednog sela u okolici Zagreba. Trebalo bi biti obrnuto, ljevica bi trebala biti otvorena, privlačiti ljude i mobilizirati ih za svoj projekt, a ne se držati odvojeno u zamršenom diskursu. Baš takvu kritiku sam pronašao kod Chibbera te sam se odlučio njime ozbiljnije pozabaviti. Budući da sam bio u fazi traženja posla, odlučio sam prevesti ovu knjigu.

Što te se u argumentaciji najviše dojmilo?

Sviđa mi se Chibberova kritika ideje da radništvo pristaje na situaciju u kojoj se našlo. On postavlja pitanje što radnik danas može dobiti ukoliko odbije pristati na kapitalističke odnose. Zbog neoliberalnog konteksta koji je doveo do slabih sindikata, a time i loših uvjeta rada, radnik nema kolektivnu potporu za promjenu postojećih odnosa te je naprosto rezigniran, jer, ako i vidi da stvari ne valjaju, jednostavno ne pronalazi način da ih promijeni. U tom kontekstu, on pristaje na svoju poziciju jer se u suprotnom ne može prehraniti. Dakle, nije istina da radništvo informirano pristaje na kapitalističke odnose, već mu se ne nudi nikakva alternativa.

Mislim da je velika odgovornost upravo na intelektualnim radnicima u zamišljanju novog horizonta otpora, ali to se mora događati u suradnji sa svim radnicima. Intelektualni radnici ne smiju živjeti samo u centru gradova i razgovarati sami sa sobom. **Antonio Gramsci**, na kojeg se Chibber u knjizi često referira, živio je na sjeveru Italije, gdje je industrija u to vrijeme bila iznimno snažna. Mislim da je jedan od razloga slabosti lijevih intelektualaca danas to što ne tretiraju svoj intelektualni rad kao rad i ne tretiraju privilegije koje imaju kao privilegije.

Svaki čovjek je, u načelu, sposoban doći do razine intelektualca, ali uvjeti u kojima se mnogi nalaze onemogućuju taj put. **Marx i Engels** su bili porijeklom iz buržovske klase. Engelsev je otac bio industrijalac, a Marxov pravnik. Potrebno je iz takve pozicije doći među radnike i djelovati. Potrebna je asistencija „odozgo“ koja će pomoći radnicima da promijene kapitalističke odnose.

Isto kao što kapitalisti koriste vrhunske radnike-znanstvenike za inovaciju i optimizaciju proizvodnje, tako bi i intelektualna radnička klasa trebala u suradnji s drugim radnicima smišljati strategije za prevlast. Međutim, i sam Chibber ističe kako je neoliberalizam donio promjenu gdje industrijski tip rada biva zamijenjen uslužnim djelatnostima. Misliti li da je to promijenilo okolnosti kako sindikati mogu djelovati, a onda i intelektualni radnici skupa s njima?

Svakako. Nestala je gustoća radnika na jednom mjestu, u jednoj tvornici. Nekoć je sindikalni povjerenik mogao doći u neku poslovnicu i okupiti stotine ili tisuće ljudi. Toga više nema. Kako su nestajale tvornice, nestala je i sindikalna povezanost. To se događa i u Hrvatskoj. Što je prije bila industrija, sada je turizam, i teško je na jednak način uključiti radnike u borbu budući da se ne nalaze na istom prostoru. Evo, Radnička fronta nije prošla u parlament ove godine. Možda zato što nisu dovoljno senzibilizirali svoju priču za novu situaciju u kojoj se radnici nalaze. Chibber ističe da priče trebamo prilagoditi novim okolnostima.

Marcuse recimo kritizira ideju radnika kao povijesnog Subjekta u trenutku kada su radnici na zapadu postali zadovoljni sa svojom pozicijom i uživali u povlasticama kapitalističke socijalne države. S neoliberalizmom se situacija dakako mijenja i radnicima ponovno postaje vrlo teško, no smatraš li da su radnički pokreti u poslijeratnom periodu države blagostanja bili produktivistički nastrojeni i zadovoljni postojećim kapitalističkim odnosima?

Slažem se s tim. Zato je kulturološka kritika i dalje važna. Chibber ističe da su klasični marksisti očekivali da će se nužno dogoditi revolucionarna promjena uslijed ekonomskih razloga, da će radnici sami od sebe pokrenuti revoluciju, no kulturni obrat nas je naučio da je potreban taj ideološki, simbolički, kulturni rad. To su uostalom Marx i Engels sami radili. Dolazili su među radnike i pokretali ih u određenom smjeru.

Potreban je teorijski, značajnski ili kulturni rad s radnicima jer u suprotnom radnici ostaju ideološki zarobljeni u kapitalističkom medijskom i marketinškom prostoru koji promovira proizvodnju i konzumerizam, odnosno komodifikaciju svega što postoji. Međutim, Chibber ujedno ističe da je nedostatak kulturnih studija to što ostaju previše zarobljeni u kulturi i zanemaruju materijalne strukturne uvjete. Potrebno je djelovati na obje razine.

Smatraš li da kulturalni studiji odviše zanemaruju univerzalnu logiku kapitala koji teži rastu i komodifikaciji svega što postoji, a pretjerano se fokusiraju na različitost mnogih kultura? Chibber smatra da se logika kapitala donekle prilagođava svakoj kulturi, a istovremeno nužne postavke za specifično djelovanje ostaju iste. U Klasnoj matrici kritizira Maxa Webera, koji smatra da kapitalizam nastaje iz i nužno donosi kulturu protestantske etike.

U jednom periodu sam također vjerovao da je protestantska etika potrebna da se kapitalizam razvije, no Chibber je pokazao da je kapitalizam jednako uspješan u zemljama poput Indije, gdje protestantizam nije imao gotovo nikakav utjecaj, odnosno da se prilagođava neovisno o kojoj kulturi je riječ. O tome Chibber posebno govori u knjizi *Postkolonijalizam i sablast kapitala*. Chibber ističe da se kulturne razlike zadržavaju samo u onoj mjeri u kojoj ne ugrožavaju kapitalizam.

Kapitalizam orijentiran može kvalitetno iskoristiti ljude za rad na lokalitetima gdje su ljudi jako kolektivno uključeni, kao i na lokalitetima gdje su atomizirani i gledaju svoja posla, no ipak se neka univerzalna logika kapitala mora poštivati. Recimo, ako neka kultura prečesto održava svečanosti zbog kojih ljudi nedovoljno efikasno rade, ta univerzalna logika kapitala će takvo što brzo izbrisati s lica zemlje.

Tako je! Sviđa mi se kod Chibbera što vraća univerzalizam. Ja radim na romskom portalu Phralipen pa mi se zna postaviti pitanje mogu li se ja koji nisam Rom boriti za Rome. Ako insistiramo na nesvodivim razlikama, to ne bi Rom, ali ako uvidimo određeni univerzalizam, mogu. Ja sigurno nikad neću znati kako je to biti Rom, ali mogu saslušati problem i boriti se za rješenje.

Tu dolazimo do zanimljivog pitanja koje mene uvijek mori. Horizont političke prakse je trenutno izuzetno partikularan. Nudi nam se lokalno političko djelovanje, bilo preko države ili države, gdje smo dužni gledati interese svojeg grada ili države, no nema neke globalne perspektive. Znam da je pitanje preveliko za ovaj intervju, ali imaš li kakve ideje kako to mijenjati?

Da, logika je globalna, a djelovanje je lokalno. Spomenute kulturalne ideje lokaliteta i razlike upravo potvrđuju to ograničeno djelovanje, a izmiče im univerzalna logika kapitala. Dobar primjer koliko su tržišta povezana je rat u Ukrajini i sankcije Rusiji od strane SAD-a i EU. Američka i europska vojna oprema i dalje dolazi do Rusije preko trgovine s Kinom. Trgovina s bilo kojom zemljom koja nema sankcije prema Rusiji je na neki način trgovina s Rusijom. Tržišta su povezana, kapitalisti su povežani, a političko djelovanje koje nam se nudi je partikularno. Rješenje je jasno, ali teško je ostvarivo. Potrebno je zajednički djelovati na globalnoj razini, mimo interesa pojedinih država.

Imaš li još nešto za poručiti publici?

Iskreno se nadam da će knjiga biti čitana i da će čitateljima biti motivirajuća onoliko koliko je meni. Znam da to nije realno za očekivati s obzirom da je tema o kojoj je riječ u knjizi sistemski stigmatizirana od 90-ih naovamo i da je proglašavan "kraj svijeta" i konačna pobjeda (neo)liberalne demokracije, ali evo nadam se da će knjiga zaživjeti. Chibber ju je, uostalom, pisao potaknut velikim krizama kapitalizma koje su se dogodile u 21. stoljeću. Ja ću se svakako nastaviti angažirati oko smjerova u koje me je knjiga odvela.

Objavu ovog teksta podržala je *Zaklada Rosa Luxemburg – Southeast Europe sredstvima Ministarstva za vanjske poslove Savezne Republike Njemačke*.

Foto: Fran Radonić Mayr

Fran Radonić Mayr

Tagovi:

[klasna matrica](#) [vivek chibber](#) [matej čolig](#)

Vežani članci

Robovi i sluga na Jadranu

Što filozofija može ponuditi radnicima?

Dolazak kapitalizma na hrvatsko selo

Preporučite članak:

